

Het landgoedkarakter van Kraaybeekerhof

Een visie op basis van historische gegevens en eigen waarnemingen.

Deze notitie is bedoeld als werknootitie voor de mensen die thans bezig zijn nieuwe initiatieven te ontwikkelen voor Kraaybeekerhof en is in overleg met de Stichting Kraaybeekerhof uitgebracht.

Met dank aan Dave Hardy, Jan-Thijs van Heck, Ivon Langeweg, Bob van der Ploeg en Jasper Sinoo van Kraaybeekerhof voor hun stimulansen om het idee voor deze notitie uit te werken.

Rien van den Berg, landschapsarchitect
Driebergen-Rijsenburg, augustus 2020

Synopsis

Het Griekse woord synopsis betekent letterlijk 'samen zien'. En dat geeft precies de bedoeling van deze notitie weer: een beeld geven van Kraaybeekerhof als landgoed. Zo dat de mensen die thans een nieuwe fase in de ontwikkeling van het landgoed voorbereiden bij hun werk een gezamenlijk uitgangspunt hebben.

Wat maakt dat Kraaybeekerhof een landgoed genoemd kan worden? Die vraag vormt de leidraad in deze notitie. Het begint uiteraard met een beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis, vanaf de stichting van het dorp Rijsenburg in de Franse tijd. Margaretha de Jongh, de weduwe van de stichter van Rijsenburg, liet rond 1840 de buitenplaats Kraaijbeek bouwen op de gronden van de middeleeuwse hofstede 'Onder de Craeyen'. Elementen en patronen uit die begintijd nemen in het huidige aanzien van Kraaybeekerhof nog steeds een belangrijke plaats in. Ze vormen ook de grondslag voor de NSW-rangschikking van het landgoed sinds 2011.

Het huidige landgoed Kraaybeekerhof, ruim 5 ha, is een kerngebied van het oorspronkelijke Kraaijbeek, dat in zijn grootste omvang meer dan 60 ha omvatte. Grote veranderingen en tegelijk verkleiningen vonden plaats, zoals de schenking van de bossen aan de gemeente en de woonbebouwing aan de randen in de Diederichslaan en de Van Oostuyselaan. Na de brand van de villa in januari 1970 kwam de laatste opsplitsing. 'Woonoord Kraaybeek' werd gebouwd rondom de fundamenten van de villa. Op de achterliggende gronden werd omstreeks 1975 Kraaybeekerhof gesticht, als studie- en opleidingsplek voor de BD land- en tuinbouw. Op de gronden van het huidige Kraaijbeekerhof werd al vanaf de vijftiger jaren door Addick Land de BD landbouw uitgeoefend. De BD landbouw is dus een belangrijke rode draad in de ontwikkeling van Kraaybeekerhof. Samen met voeding en gezondheid waren dat vanaf het begin de centrale thema's.

Op en rond Kraaybeekerhof is veel dynamiek, maar de plek heeft zich staande weten te houden en zijn landgoedkarakter bewaard. Een open oog voor dat karakter blijft voor de toekomst van vitaal belang. Deels ligt het accent daarbij op behoud van karakteristieke elementen en patronen. Maar een levende plek staat niet stil. Het gaat om het vinden van een ontwikkelingsperspectief, waarin Kraaybeekerhof zijn oorspronkelijke BD-functies en landgoedkarakter behoudt.

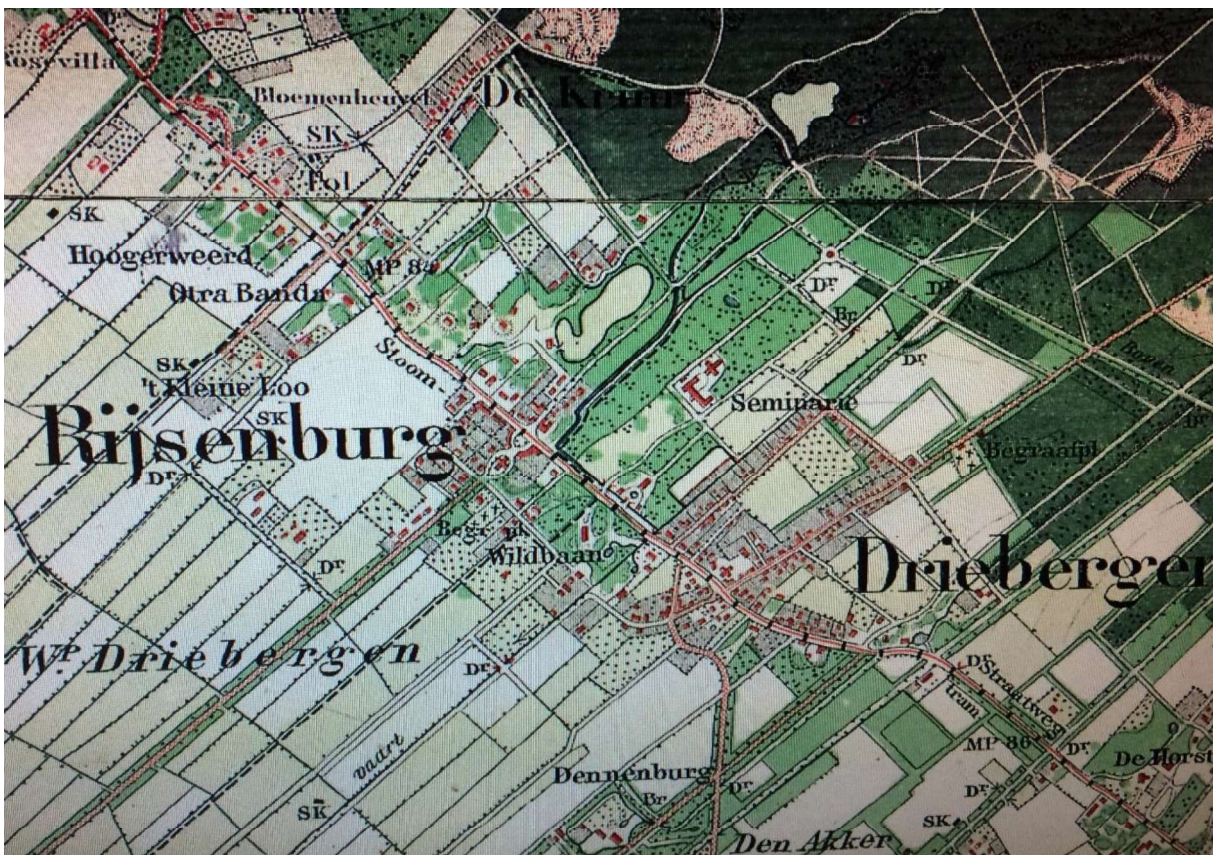
1. De hofstede 'Onder de Craeyen' en Rijsenburg

Aan de randen van de Utrechtse Heuvelrug is eeuwenlang landbouw uitgeoefend. Met vooral schapenmest en heideplaggen is de zandige ondergrond geleidelijk met een humusrijke laag bedekt. Dit vormt de ondergrond van Kraaybeekerhof. Op ca 70 cm diepte stuit je op geel zand. De boerderij 'Onder de Craeyen' behoorde in de middeleeuwen bij het Benedictijnenklooster van De Bilt. Een zogenoemde uithof, dus toen al een hof. Na de reformatie werden de gronden van kloosters in 1594 onteigend en kwamen deze toe aan de Staten van Utrecht. Zo ook de uithof 'Onder de Craeyen'. In de 18^e eeuw hoorde de hofstede bij de uitgestrekte landerijen van Sparrendaal. In 1805 werd de Vlaming Petrus Judocus van Oosthuysen daarvan eigenaar. Van Oosthuysen verwierf ook de ambachtsheerlijkheid Rijsenburg en werd de stichter van het dorp Rijsenburg. Dit dorp is het enige ontworpen dorp in Empire stijl in Nederland, met in het centrum een z.g. waterstaatkerkje. Van Oosthuysen wilde en mocht als katholiek in de Napoleontische tijd een parochie stichten. De naam van het kerkje Sint Petrus banden verwijst naar de bevrijding van Petrus uit de gevangenis.

Met de stichting van Rijsenburg bevrijdde Van Oosthuysen de katholieken uit hun banden na de reformatie. Het karakteristieke kerkplein met kerk, huizen, ateliers en een rechthuis, tevens café-restaurant 'Het Wapen van Rijsenburg' ontstond. In de 60-er jaren werd Rijsenburg het eerste beschermde dorpsgezicht van Nederland. De geschiedenis van het dorp staat na ongeveer twee eeuwen sinds 2013 in een halve cirkelvorm in stenen gebeiteld op het kerkplein.

2. De buitenplaats Kraaijbeek

Na de dood van Van Oosthuysen in 1819 heeft zijn ondernemende en vermogende vrouw Margaretha de Jongh de ontwikkeling van Rijsenburg voortgezet. Er ontstond een reeks buitenplaatsen. Tussen het huidige Beukenstein en Bijdorp (net voorbij het dorp) werd rond 1840 Kraaijbeek gesticht. De hofstede 'Onder de Craeyen' werd er voor afgebroken. Deze lag in de buurt van de grote vijver met het terras. De bestaande boomgaarden, bouw- en weilanden en beplantingen, die het aanzien waard waren, werden in de nieuwe buitenplaats Kraaijbeek opgenomen. Nu nog aanwezige elementen uit de eerste tijd zijn: een deel van het koetshuis, verschillende oude bomen, een deel van de ringspreng met de grote vijver, de langgerekte weide er langs en de heuvel met daarin de ijskelder. Later in de 19^e eeuw werden de orangerie, de oude kas en het huidige lesgebouw, toen als stal, toegevoegd.

Op bovenstaande kaart uit ca 1878 is schuin boven de **g** van Rijsenburg de plek van het huis Kraaijbeek te zien. Het ligt op een verhoging in het verlengde van een weg die vanaf de laatste bebouwing aan de Diederichsstraat naar linksboven loopt, langs het koetshuis. Dat is nu het weggetje naar Old Harry's. De ringspreng is goed te zien, ook dat deze op zichzelf staat. Aan het eind van de huidige Kraaijbeeklaan en Wethouder Verhaarlaan ligt de boswei. Aan de voorkant van het huis Kraaijbeek ligt ook een slingerende waterpartij. Twee oude kaarten zijn aan elkaar gelast, vandaar de verschillende kleuren (bron: Topotijdreis).

Het voormalige koetshuis, de ijskelder en de orangerie met de gerestaureerde kas zijn de oudste onderdelen van het vroegere Kraaijbeek en huidige Kraaybeekerhof.

De orangerie met de gerestaureerde kas en het lesgebouw op de achtergrond.

“Het koetshuis” is een samengesteld gebouw van v.m. koetshuis, stal en woning. Het is vaak verbouwd, maar heeft met de oude platanen nog een landgoeditstraling.

Kraaijbeek heeft veel eigenaren gehad. Jan Heemstra heeft dit in 2009 in een artikel in het tijdschrift 'Driebergen-Rijsenburg Vroeger en Nu' uitgebreid beschreven. Zijn artikel vormde een belangrijke informatiebron voor deze notitie. Er is een tijd van groei en uitbouw geweest en een tijd van krimp. Het omslagpunt lag bij de familie Diederichs. Pieter Diederichs, krantenmagnaat uit Amsterdam, kocht Kraaijbeek in 1864. Zijn zoon Willem volgde hem op als krantenmagnaat en erfde Kraaijbeek in 1873. Hij was kinderloos en schonk in 1901 ruim 50 ha bos van Kraaijbeek aan de gemeente Rijsenburg. Onder voorwaarde dat het niet bebouwd mocht worden. Een voorwaarde waar wij nu nog van profiteren. Toenmalig wethouder Verhaar van Rijsenburg, tevens fietsenhandelaar, onderkende het belang van de bossen voor de gemeente (recreatie!) en zorgde dat de schenking werd aanvaard. Zowel Diederichs als Verhaar hebben als dank van de gemeente een laan gekregen in het gebied van het Kraaijbeek van toen. De resterende 12 ha kwam in handen van de familie Melvill van Carnbee. De verkoopacte is interessant voor nu, omdat ze een beeld geeft waaruit het landgoed toen was opgebouwd: "heerenhuizinge, koetshuis, orangerie, ijskelder, serres, veestalling, diverse woningen en opstallen, bloemen- en moestuin, wei- en bouwlanden, terreinen van vermaak en een sprengvijver". Afgezien van de 'heerenhuizinge' en 'de terreinen van vermaak' is veel uit deze beschrijving nu nog herkenbaar.

Het huidige Kraaybeekerhof is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van Rijsenburg en Kraaijbeek. Samen met het aangrenzende Bijdorp en Beukenstein vormden ze als buitenplaatsen een reeks. Van deze drie buitenplaatsen had Kraaijbeek door zijn omvang en samenstelling het meest het karakter van een landgoed. Alleen Bijdorp, de eerste in de tijd van mevr. Van Oosthuysse gestichte buitenplaats, staat nog als een herkenbaar gebouw met koetshuis op de oorspronkelijke plaats.

3. De periode van Melvill van Carnbee tot de brand in 1970

In 1924 verkocht de weduwe Melvill van Carnbee Kraaijbeek. Kort daarna werden delen van het terrein verkaveld en bebouwd met huizen, zoals op veel landgoederen in die tijd. Door de economische neergang konden veel families hun bezit niet meer onderhouden. De woningbouw op Kraaijbeek begon aan de Diederichsstraat, waarvoor een deel van de ringspreng werd gedempt. Later volgde woningbouw in de Van Oosthuyselaan.

De laatste particuliere bewoner van Kraaijbeek voor de oorlog was baron Van Heemstra, generaal-majoor van de cavalerie. Er zullen toen heel wat paarden op de gronden van Kraaybeekerhof gelopen hebben. Van 1933 tot in 1940 was Kraaijbeek eigendom van de vereniging 'Het Zonnehuis'. Eerst werden er chronisch zieken verzorgd en later werd het een "koloniehuis voor Joodse kinderen uit verschillende Europese landen. Een deel van het terrein was ingericht als proef- en schooltuin, als voorbereiding op een eventuele vestiging in Israël" (uit het artikel van Jan Heemstra, verder JH).

In de oorlog werd Kraaijbeek gevorderd door het Duitse leger, zoals veel villa's in Driebergen-Rijsenburg. Na de oorlog bood het enige tijd onderkomen aan het Nederlandse leger. De fundamenten van een zendmast op de heuvel van de ijskelder herinneren daaraan.

In 1946 vestigde zich het echtpaar Land-Bonte hun Babyreformzaak in de villa Kraaijbeek. Het huis was in de oorlog uitgewoond. Omdat de zaken van Babyreform minder goed liepen, werd overgestapt op pension en kamerverhuur. Villa Kraaijbeek telde ongeveer 25 kamers.

Het koetshuis, met een woning en een stal werd verbouwd tot het huidige gebouw en bood ruimte aan nog eens 14 kamers. Eerst kwamen er zogenaamde spijtoptanten uit het voormalig Nederlands-Indië. Later werd het een particulier bejaardenhuis met de mogelijkheid van volledige verzorging.

De familie Land-Bonte verhuisde naar Emmalaan 6, de latere antroposofische dokterswoning. Vanaf 1951 beoefende Addick Land zelf op de gronden van Kraaijbeek de BD landbouw. “Bedoeld om de bewoners te kunnen voorzien van verse producten van melkkoeien, kippen, varkens en groenteteelt. De percelen achter de orangerie werden verpacht aan kweker Verbeek, die gebruik maakte van een groot kassencomplex. Hierin werden onder meer chrysanten, tomaten en paprika's geteeld. Het pachtcontract eindigde in 1975” (JH). De stormen van 1972 en 1973 hadden de kassen ernstig beschadigd en enkele jaren later, bij de start van Kraaybeekerhof, zijn ze afgebroken.

4. De brand van villa Kraaijbeek en daarna

In januari 1970 brandde de villa Kraaijbeek volledig af. Stefan Lubienski, die met zijn vrouw Nora een belangrijke rol speelden op Kraaijbeek, heeft als ooggetuige een aangrijpend verslag van deze ramp geschreven. Zeven bejaarden kwamen om. Op het huidige parkeerterrein bij de Diederichslaan verschenen tijdelijke barakken. Addick Land verkocht in 1972-'73 twee delen van Kraaijbeek. Het voorste deel aan de Hoofdstraat voor de bouw van het woonoord Kraaybeek. Het middelste deel en het bos voor de bouw van een antroposofisch ziekenhuis voor kankerpatiënten: de Maretak. Toen de bouw van het woonoord klaar was en de tijdelijke wooneenheden weg konden, kwam het derde en laatste deel aan de beurt. Het koetshuis met de langgerekte weide en de orangerie met de gronden er omheen werden verkocht aan de BD vereniging. Initiatiefnemers waren de toenmalige voorzitter Pieter Tideman en de Wageningen landbouwkundigen Michiel Rietveld en Sonja Rijpstra.

Het informatiecentrum voor BD landbouw, dat Michiel als student al in Wageningen was begonnen, kon hier worden uitgebreid. Zo werd het studiecentrum voor BD landbouw, met een voorbeeldbedrijf als leer- en oefenplek 'Kraaybeekerhof' midden jaren '70 geboren. Er kwamen twee stichtingen, een Stichting Studiecentrum Kraaybeekerhof (SSK), de latere academie en een Stichting Onroerend Goed Kraaybeekerhof (SOGK). Deze laatste stichting is vorig jaar opgeheven.

5. De verdere lotgevallen van Kraaybeekerhof als landgoed in een notendop

Het valt buiten het bestek van deze notitie om de recente geschiedenis van het studiecentrum Kraaybeekerhof, de latere academie, te beschrijven. Het gaat in deze notitie om een beeld te geven van het landgoedkarakter. Het beheer van het landgoed als onderdeel daarvan is een dragende factor geweest voor het voortbestaan van Kraaybeekerhof.

Doordat de bouw van de Maretak niet doorging bleef het landgoed in tact. Het bos en het middengebied met de kruidentuin en de cirkels zouden anders onder bebouwing en parkeerterreinen zijn verdwenen. Het resterende deel van Kraaybeekerhof had dan ook niet in formele zin als landgoed gerangschikt kunnen worden. Daarvoor is een min. oppervlakte van 5 ha vereist (zie punt 6).

De voor de Maretak bestemde gronden konden, zo lang ze niet voor de bouw nodig waren, om niet worden gebruikt door het studiecentrum. Er werden o.a. asperges geteeld en er liepen kippen en varkens rond. Aan de kant van het woonoord Kraaijbeek lagen enkele volkstuinten voor de bewoners.

De volkstuinten zijn later verdwenen, waardoor de achtertuin van Kraaijbeek met de twee oude beuken (mede door de droogte nu sterk in verval) ruimtelijk overgaat in Kraaybeekerhof.

De oude beuken van Kraaijbeek met de engel als vanzelfsprekend overgaand in Kraaybeekerhof

6. De NSW rangschikking met bijbehorend beplantingsplan

Door aankoop van de Maretakgronden werd Kraaybeekerhof ook als eigendom weer een geheel. Na overname van alle gronden door St. BD Grondbeheer is in 2012 de rangschikking als NSW (Natuurschoonwet) landgoed aangevraagd en gehonoreerd. Een beplantingsplan vormde een onderdeel van de rangschikking.

Het eind 2012 geplante lindelaantje als onderdeel van het NSW beplantingsplan

Recent zijn ook de gebouwen door St. BD Grondbeheer verworven, waardoor opnieuw naar het samenhangende geheel van gronden en gebouwen gekeken kan worden.

Het begrip 'landgoed' vraagt een nadere bepaling. Als algemene definitie kan gelden: "Een landgoed is een groot stuk grond van meerdere hectares met landerijen, bossen en tuinen. Op een landgoed kunnen zich gebouwen bevinden zoals een buitenplaats, landhuis, kasteel, grote boerderij of kerk. Activiteiten als bosbouw, landbouw en recreatie kunnen een inkomstenbron voor de eigenaar vormen" (site ministerie LNV).

Een landgoed is dus een samengesteld geheel met een overwegend groen karakter. Gebouwen kunnen belangrijk zijn, maar zijn blijkens de definitie niet noodzakelijk. Indien aanwezig vormen ze een samenhangende eenheid met het groen. Landgoederen hebben meestal een historische achtergrond. Sinds het eind van de vorige eeuw is er ook sprake van 'nieuwe landgoederen'. De stichting van een nieuw huis 'van aanzien' moet dan gepaard gaan met de ontwikkeling van minimaal 5 tot 10 ha nieuw bos en/of natuur. Voor Kraaybeekerhof is de historische achtergrond en de duurzame in stand houding als BD-initiatief bepalend voor het huidige landgoedkarakter.

Om de in stand houding van particuliere landgoederen te bevorderen, bestaat er een Natuurschoonwet rangschikking (NSW) met fiscale faciliteiten onder bepaalde voorwaarden. Naast een minimale oppervlakte van 5 ha, gelden als formele vereisten een 'bedekkingspercentage' met 30% beplanting en een voldoende 'omzoming' van het terrein met beplanting. Kraaybeekerhof is net iets groter dan 5 ha. Aan de 'bedekking' en 'omzoming' is met het beplantingsplan van eind 2012 voldaan. Om het bedekkingspercentage van minimaal 30% te halen, zijn toen onder meer het lindelaantje en enkele boomgroepen geplant. De eerder geplante drachtbomen van de bijentuin telden mee in het bedekkingspercentage.

De bijenstal met omringende beplanting. Op de voorgrond de rand van het recent aangeplante voedselbos. De beplanting van de achter gelegen witte villa (dak links op de foto) speelt mee in de 'omzoming'.

Ook enkele oude bomen op de grens met de tuinen van de Diederichsloaan zijn belangrijk voor de omzoming. De grenzen aan de noordkant zijn deels gevuld met beplanting en deels nogal open bij de tuinen aan de Van Oosthuyselaan. Om die reden was er in het beplantingsplan van 2012 een groep van 3 lindes in de latere zelfoogsttuin - toen nog weiland - opgenomen. Deze zijn later verplaatst naar de grote wei langs de sprengheng. Hier staat nu een wat wonderlijk gerangschikte groep van 6 lindes.

De weide langs de sprengh in lengterichting. Op de grens met de buren rechts een grote eik.

Het in elkaar doorlopen van de tuin van Kraaijbeek en Kraaybeekerhof versterkt het landgoedkarakter van Kraaybeekerhof en vergroot de ruimtelijkheid van het geheel.

Niet alleen de eigen bossen en beplantingen zijn voor de groene omzoming van belang. Ook de bosrand van Beukenstein en de tuin van Kraaijbeek spelen hierin mee. In de volgende paragraaf wordt hier nader op ingegaan.

Op Kraaybeekerhof zijn verschillende bomen op de lijst van monumentale bomen van de gemeente opgenomen zoals de drie platanen bij het koetshuis, een moseik bij de ingang van het Rietveldlaantje, een tamme kastanje in de bosrand (in het midden van de onderste foto op pag. 11 in de verte in bloei) en de grote linde bij de vijver.

Zorg voor de bossen en beplanting is een belangrijk aandachtspunt voor behoud van het landgoedkarakter. Er is in de vorige eeuw een tijd een bosgroep geweest. De heg langs de zelfoogsttuin, de beplanting in de bijentuin en de boomgaarden worden regelmatig verzorgd.

De zelfoogsttuin met rechts op de achtergrond huizen aan de Van Oosthuyselaan en het Rijsenburgse bos.

7. De relaties met de omgeving

Kraaybeekerhof is historisch ingebed in een groene omgeving. De genoemde samenhang met Kraaijbeek is onmiskenbaar en in het terrein goed zichtbaar. De drie buitenplaatsen op een rij aan de Hoofdstraat, gesticht in de tijd van mev. Van Oosthuysen, vormen nog steeds een groene reeks.

Maar er is meer. Vanaf de Diederichslaan is er een groen venster op Kraybeekerhof (zie foto voorblad). Er is een directe aansluiting met het aangrenzende seminarierterrein. Met de Diederichslaan als groene verbinding.

De Diederichslaan aan het eind overgaand in de Rijsenburgse bossen die vroeger bij Kraaijbeek hoorden.

Het parkbos van Beukenstein vormt een deel van de groene grens van Kraaybeekerhof. Met kleine verbeteringen ontstaat hier een samenhangend wandelgebied. De tuinen van Bijdorp staan meer op zichzelf en zijn met een muur afgegrensd van Kraaybeekerhof. Maar de bomen op de grens van Bijdorp en Kraaijbeek zorgen naar twee kanten voor een groene begrenzing. Op die grens ligt het toegangspad naar de vroegere boerderij 'Onder de Crayen'. Het is een oude grens.

Kraaybeekerhof kan gezien worden als een kernstuk in een groter geheel van grote cultuurhistorische, landschappelijke, ecologische en recreatieve waarde.

8. Respect voor het landgoedkarakter en nieuwe initiatieven

De geschiedenis van het landgoed Kraaybeekhof ligt achter ons en verandert niet meer. De toekomst ligt voor ons en is open. Met de vorming van een coöperatie ontstaat een nieuw samenwerkingsverband van initiatieven. Deze zijn in meer of mindere mate direct bij de vormgeving en verzorging van het landgoed betrokken. Binnen de coöperatie zal er een orgaan nodig zijn waarin naar het geheel van het landgoed gekeken wordt en ontwikkelingen op elkaar en op het geheel van het landgoed worden afgestemd.

Kennis van de geschiedenis en van de eigenschappen die Kraaybeekhof zijn landgoedkarakter geven, horen bij de gemeenschappelijke bagage. Dan wordt het gemakkelijker het besef te delen welke ontwikkelingen passen en welke niet. Hoewel een landgoed een stabiel baken en rustpunt in de tijdstroom hoort te zijn - een van de oogmerken van een NSW rangschikking - staat de ontwikkeling niet stil. Dat leert ook de geschiedenis. Samen vormgeven aan de toekomst van Kraaybeekhof als landgoed is de uitdaging voor de partijen in de coöperatie.

9. Een beschrijving van de hoofdpunten van het landgoedkarakter.

9.1. Continuïteit van het groene karakter zowel binnen als buiten.

Kraaybeekhof ligt tussen de parken van het vroegere seminarierrein en Beukenstein. De tuin van Beukenstein, ontworpen door de bekende tuin- en landschapsarchitect Leonard Springer, is een gemeentelijk monument. Deze verbinding maakt alle onderdelen sterker. En dat geldt zeker voor Kraaybeekhof als 'passtuk'. Driebergen-Rijsenburg heeft hiermee een historisch groengebied van formaat. Tevens een markant onderdeel van de Stichtse Lustwarande. De onderlinge verbindingen zouden nog beter kunnen worden vorm gegeven.

Intern is er een doorlopende ruimtebeleving. Alle onderdelen staan met elkaar in verbinding. De open relatie met de tuin van Kraaijbeek is daarbij erg belangrijk.

9.2. Polariteit tussen koetshuis en werkgebied rond de orangerie en de kapschuur.

Het koetshuis en omgeving ademt nog het meest de sfeer van de buitenplaats Kraaijbeek. In de oude landgoedtermen 'de herenbehuizinge' met kantoren, vergaderruimtes, keuken en restaurant en vroeger ook een woning. Daar is de officiële entree van Kraaybeekhof met parkeerterrein. De drie platanen, het uitzicht hier over de lange weide, de vijverpartij en het middengebied met de bosrand maken dit tot een belangrijke plek die het aanzien waard is.

Rondom de orangerie en de overkapping is van oudsher het werkgebied. In landgoedtermen 'de boerderij met erf'. De orangerie met de gerestaureerde kas hebben hier de uitstraling van de buitenplaats. Het lesgebouw heeft een metamorfose ondergaan van stal naar educatie. Geheel in de geest van het Kraaybeekhof initiatief: al werkend leren.

Recent heeft dit gebied een nieuwe impuls gekregen met de zelfoogsttuin en de theetuin annex landgoedwinkel.

Het pad langs de bosrand is een mooie verbinding tussen de twee gebieden. Al wandelend beleef je de overgang van de ene sfeer naar de andere.

De verbinding tussen lesgebouw en kapschuur is een levensader van het werkgebied (foto pag. 5).

9.3. Verschillende deelgebieden met hun eigen sfeer.

Op een landgoed zijn er bijna altijd verschillende deelgebieden met hun eigen sfeer, die toch herkenbaar deel uitmaken van de compositie als geheel.

Het bosgebied met zijn deelplekken en bewaarschuur, de bijentuin met het drachtbomenbos, de spreng met de vijver en het terras, de reeks gebouwtjes bij het restaurant, de ijskelder, de zelfoogsttuin met zijn centrale plek met kraam, de bloementuin met het labrynt, de zitplekken op verschillende plekken, zoals bij de notenbomen, het middengebied met de kruidentuin en de cirkels en de verschillende compartimenten tussen schuur en bijentuin met voedselbos, kippenhok, plantenafdelingen en boomgaard. Er is een grote verscheidenheid die het landgoed Kraaybeekerhof interessant maakt voor bezoekers.

Het is belangrijk te blijven zien hoe deze delen verbonden zijn en de compositie als geheel vorm te geven en te verzorgen.

Zitplekken bij de tunnelkas en notenbomen.

9.4. Markante bomen

Kraaybeekerhof is rijk aan markante oude bomen. Sommige staan op de gemeentelijke lijst van monumentale bomen (zie pag. 12). Veel bomen zijn nog in hun jeugdfase, zoals de twee essen op het middengebied, het lindelaantje en enkele groepen lindes en notenbomen. Een bomenplan zou een goed onderdeel van een ontwikkelingsplan voor Kraaybeekerhof zijn.

9.5. Het middengebied

Zo wordt al geruime tijd het gebied genoemd tussen het koetshuis en zijn directe omgeving en de overkapping. Het grenst aan de tuin van Kraaijbeek en loopt er in feite in over. Het was met het bos lange tijd onderdeel van de Maretakgronden met een mogelijk andere bestemming. In de tussentijd is er geëxperimenteerd. Er kwamen cirkels met speciale beplanting. De ronde vijver, de medicinale kruidentuin en de met een beukenhaag omringde goudes springen direct in het oog. En dan is er nog een verhoging met een bankje, waar je over het hele middengebied kunt uitzien.

Michiel Rietveld had hier ideeën over en beschouwde het als belangrijk onderdeel van speciale wandelingen over Kraaybeekerhof. Wandelingen vormen van ouds een vormgevingsmotief op landgoederen. Veel paden zijn niet willekeurig.

De goudes in het beukenlabyrint.

De ronde vijver in het middengebied.

10. Hoe nu verder?

Beukenstein is onlangs vernieuwd. 'De herenhuizinge' van het oorspronkelijke Petrusberg zijn een monumentaal verzorgingshuis geworden. De tuin is zoals eerder vermeld een gemeentelijk monument.

Woonoord Kraaijbeek is aan een opknapbeurt toe. Door recente eigendomswisselingen zijn de toekomstplannen nog onduidelijk. Sloop en nieuwbouw zoals voor Beukenstein vormen een dreigende wolk voor de bewoners. Of wordt het renovatie met respect voor het bestaande? De huidige appartementen zijn op een intelligente manier in twee hoeken om een centrale ruimte gegroepeerd. Zodat vanuit alle appartementen de omringende groene ruimte beleefbaar is.

Voor Bijdorp leven bebouwingsplannen voor het achterliggende terrein.

In gemeentelijke nota's en recent namens de gemeente uitgebrachte rapporten verschijnen Kraaijbeek, Kraaybeekerhof en Bijdorp in samenhang als 'kansrijke inbreidingslocatie'. Dit staat haaks op het streven naar behoud en ontwikkeling van het landgoedkarakter en vormt daarvoor een directe bedreiging¹. Maar de woonbehoeften zijn groot en de gemeente zoekt bouwplekken. Alle reden dus om de bestaande en potentiële groene kwaliteiten goed in beeld te brengen.

Op Kraaybeekerhof zijn nieuwe initiatieven gaande voor de ontwikkeling van de plek als een eigentijds landgoed. Binnen de waarden van de rangschikking als NSW-landgoed. Het is belangrijk dat deze initiatieven de ruimte krijgen en niet doorkruist worden door bebouwingsdruk vanuit de omringende terreinen.

Zoals eerder gesteld kan Kraaybeekerhof in het grotere verband van Rijsenburg gezien worden als een groen kernstuk in een geheel van grote cultuurhistorische, landschappelijke, ecologische en recreatieve waarde, samen met het park van Beukenstein, het seminarieterrein en de Rijsenburgse bossen. Met de nog bestaande buitenplaats Bijdorp, het groene Kraaijbeek, het vernieuwde Beukenstein en het aangrenzende dorp Rijsenburg vormt het een belangrijk onderdeel van de Stichtse Lustwarande.

Literatuur:

Stefan Lubienski, *Door het vuur*. Hoofdstuk 12 uit zijn autobiografie, Gorinchem 1981.

J.R.M. Heemstra, *Kraaijbeek, vroeger en nu*. In "Driebergen-Rijsenburg Vroeger en Nu" 2009.

Anne van Rooij van Wijngaarden, *Buitenplaatsen op de Utrechtse Heuvelrug*, Utrecht 2017.

Annet Werkhoven, *Aan de Stichtse Lustwarande. Bekende en minder bekende landgoederen, buitens en villa's*, 3 Delen, Nijkerk 2017.

Alle foto's zijn van de auteur.

¹ Na het verschijnen van deze notitie heeft de gemeenteraad van de Utrechtse Heuvelrug besloten landgoed Kraaybeekerhof vanwege zijn waarden niet meer als inbreidingslocatie te zien. Het groene karakter blijft dus behouden. Deze voetnoot is later toegevoegd.